

רציתי לכתוב על מורות מיתולוגיות למחול ופניתי למרים קופמן, שהייתה מורתי לבלט קלסי, כמו לדורות של תלמידות ותלמידים. נפגשתי עם מרים בביתה לריאיון שמובא כאן ערוך על פי הסדר, ובו נאמרו הדברים על פי הנושאים העיקריים שעלו בו. בין הדברים שאמרה מרים (רובם באותיות מלוכסנות) מופיעים דברי הקשר שנכתבו במטרה לתת לקורא עוגנים להתמצאות. ריאיון זה הוא הריאיון הראשון המתמקד בסיפור חייה המקצועיים בספרות המחול בכלל.[[][?]

לגלות את הריקוד

מרים נולדה ב־1937 בישראל וגדלה בהרצליה. הוריה היו ממקימי הרצליה. אימה נידלה אותה לבד, וכשהיא יצאה לעבודה דאגה למטפלת למרים, אבל לא הייתה מרוצה ממנה ולכן שלחה את מרים ל"אחוות ילדים" – מוסד של יוצו בחיפה. החיים במוסד היוו עבור מרים הכנה לחיים לדבריה, לדעת "להילחם עם רגישות".

הייתי בת שש-שבע. התחילו לעשות מסיבות, חגיגות פסח עם הדמויות של מרים ומשה, ואמרו 'את תהיי מרים, היא תהיה משה'. אבל כל פעם שהבנות היו רוקדות, הייתי שוכחת שאני 'מרים' והייתי מסתכלת איך הבנות רוקדות. למה הן רוקדות

לולו שלחה אותי לסטודיו של מאדאם רמבר שנחשבה למורה קשוחה מאוד. עליתי לסטודיו. מאדם רמבר נתנה תרניל של פטיט אלגרו, שכולל אסמבלה (Assemblée), ניטה (Jeté) ולקפוז בפטיט אלגרו (Petit allegro), ואני קופצת, ואני מנסה, ואני יכולה לעוף עד לשמיים. ופתאום רמבר אומרת: לעצור, לעצור, מסתכלת על"י ואומרת שאעשה שנית. אמרתי לעצמי שאעשה את זה עוד יותר טוב, והיא צועקת פתאום בקול 'אתם רואים, אתם רואים, זה מה שאני רוצה שיהיה עם אקצנט רוסי וצרפתי בדיבור שלה.

מאדאם רמבר ביקשה ממרים לבצע שוב את התרניל, עושים עוד פעם והיא צועקת: "עצרי, עצרי, את 'בלאק פאני" – כי באתי עם נטקס ובנד בלט, כי אני מצחיקה איך שאני לבושה – בואי הנה ותעשי זאת שוב. אחרי שעשיתי שוב, היא אומרת לי פתאום: "מהו שמך?" אני אומרת לה "מרים רייזין" והיא עושה "מה?" היא בעצמה נקראה מרים רמברק, אני לא ידעתי אבל היא הייתה יהודייה. אני התפלאתי למה היא נורא נבהלה מהשם, כנראה חידדתי לה משהו.

רמבר נתנה למרים פתק למוכירה כדי שתירשם לבית הספר. היו שמונה ילדים בכיתה, "לא כמו היום שכל מי שרוצה לרקוד רוקד". בהתחלה הדוד שילם ובהמשך

ריאיון עם מרים קופמן המורה המיתולוגית (שלי) לבלט קלסי

מרים קופמן בצעיותה

ואני צריכה לדקלם? המדריכה שלי, פנינה פרח, שחקנית עבר של תיאטרון הבימה, שאלה אותי: את רוצה לרקוד? ואמרתי: יכן, כן, אני רוצה לרקוד. התחלתי לרקוד לעצמי. לא הייתה לי אפשרות כלכלית וגם למוסד לא. זו הייתה תקופה של קליטת פליטים במוסד.

עם סיום מלחמת העולם השנייה, כל המשפחה חזרה לגור בהרצליה. אימה שחיפשה את קרובי משפחתה גילתה אותם באנגליה, שברחו מרוסיה במהלך המלחמה.

התחלתי לרקוד, בהרצליה. מישהו מהולנד נתן כאן שיעורים. לשיעורים לבשתי מכנסי התעמלות ונעלי התעמלות, לא ידעתי מה לובשים. התחלתי לרקוד בלט קלסי. אחר כך הגיעה מריאנה רוטשילד מורה לבלט קלסי,³ אבל רציתי יותר, חלמתי על בלט קלסי וחשבתי שאני אמצא זאת בעיר הנדולה. אמרתי שאני נוסעת לרקוד בתל אביב אצל גרטרוד קראוס! לא הייתי כל כך בעניינים מה מודרני ומה קלסי. אצל גרטרוד היה מקסים אבל זו לא הייתה 'הנשמה שלי'. עברתי למיה ארבטובה. שם התחילה הקריירה שלי, כשהייתי בת 12, התחלתי לרקוד ותכף הופעתי עם מיה בתיאטרון ידו, רה, מי.⁴ בנוסף, הופעתי בהצגה אחת בתיאטרון 'במתנו' – תיאטרון לילדים ב'האוהל'. כשהופעתי בתיאטרון, אימא שלי אמרה לדוד מאנגליה, שבא לביקור בארץ להכיר את המשפחה. בוא תראה את הילדה, איך היא רוקדת. הוא החליט שהוא לוקח אותי איתו ללונדון ללמוד מחול ולהכיר את המשפחה. כך נסעתי עם הדוד לאנגליה. הייתי בת חמש־עשרה.

אצל מרי רמבר

באנגליה הדוד חיפש עבורה מקום ללמוד ולקח אותה למבחן בבית הספר של בלט רמבר (Rambert School).

לולו הבת של רמבר אמרה: לכי לפינה ותעשי Brisé. אף אחד לא זו, כולם עמדו, ואני עמדתי בפינה להתחיל, היא הייתה בשוק; 'מרים לא יודעת מילה באנגלית והיא יודעת מה לעשות.

מחול עכשיו | גיליון מס' 38 | אוגוסט 2020

Miriam Kaufman

מרים קופמן בצעייתה

כי כאן זה לא ישראל. לא לשכוח לומר 'תודה רבה', 'סליחה:'. המסיבה הייתה ב־ Cotton Move מועדון של יהודים בו היה אולם ענק עם שנדלייר ו'מדרגות כמו בסרט 'חלף עם הרוח'. זה כל כך לא אני. כולם "קשקשו" זה עם זה ואני לא הכרתי אף אחד, לא ידעתי מה לעשות ואיך אני אסבול את זה. כשירדנו לאולם המרכזי, דרכתי על השמלה שלי ועפתי מכל המדרגות על הרצפה למטה. איזה בושות. הבחורים קמו מייד להרים אותי, ואני אמרתי 'סליחה, סליחה! לא ידעתי מה להניד.

באותה עת בשנות ה־50 לא היו ישראלים באנגליה, וכששאלו אותה לאחר התקרית במסיבה מהיכן היא, והיא ענתה 'ישראל', כולם התפעלו מכך, והיא התחילה לקבל את כל הריקודים.

החזרה לארץ

ב־1957, בהיותה בגיל 20, חזרה לארץ והתנייסה לצבא. באותה עת יצרה רות האריס את הכוריאוגרפיה למחזמר *משחקי הפייזמה*⁵ וביקשה ממנה להשתתף. רות סידרה לה דחייה מהצבא. מרים השתתפה במחזמר ושם הכירה את בעלה משה קופמן, ננן טרומבון. כשהסתיימה ההצגה חזרה לצבא ומשה הלך למילואים. הוא החל לחזר אחריה בנחישות. "יום אחד הייתה בשמירה ביבוטקה' ומשה בא: 'נו, אז מתחננים?'. אמרתי: 'חתונה פתאום!?' היא רצתה לרקוד וחתונה הייתה שינוי של מסלול החיים. ובכל זאת, התחתנה עם משה וסיימה את שירותה הצבאי מוקדם יותר. משה לא עמד בדרכה לרקוד ועודד אותה.

עד היום אני צוחקת וגם הוא צוחק. הוא אמר: את לעולם לא תתחרטי, יהיה לך הכי טוב שבעולם! את לא תצטערי! אז היום כשאני אומרת: 'תראה הבטחת לי... ואני עובדת כל כך קשה הוא אומר: 'תראי איזה ילדים יש לך, מי יעשה לך כאלה

מחול עכשיו | גיליון מס' 38 | אוגוסט 2020 | 47

מרים קופמן בסטודיו

ילדים! אחד אחד. והנכדים אחד אחד. אז אני שותקת. בלי עין הרע, אני חושבת שכשהוא הכיר אותי, אני הכרתי את עצמי. עד אז אני לא הכרתי את הצד של סוף הקריירה. הרי את לא יכולה לרקוד כל החיים, באיזשהו מקום את צריכה להתמסד, הוא לא הפריע לי לרקוד. הוא אמר: תרקדי הלאה, אני לא מפריע לך, אבל תצאי לרקוד מהבית שלנו.

אחרי החתונה הוזנ קיבל הצעת עבודה בטורקיה לשנה. יזו הייתה חוויה. משה ניגן ואני קצת לימדתי, עברנו מעיר לעיר וממקום למקום. הם הופיעו באיסטנבול, אנקרה ואיומיר. כשהתקרבו לנבול הסורי מרים החלה לפחד. "בכל מקום הולכים אחרייך, שומעים שאת מדברת עברית, יש לך ימלויים." הם חזרו לישראל.

היא החלה לרקוד ב"אופרה הישראלית", והופיעה בבלטים *אפולו*, *הבן הסורר* ועוד. במקביל, פתחה בית ספר לבלט בפתח תקווה. היא התחילה עם ארבעה תלמידים במרתף גדול מתחת לבית חמותה. בהמשך, עברה ממקום למקום בשכירות עד שהתמקמה בסטודיו משלה ברחוב אשכנזי בפתח תקווה שפועל זה 60 שנה, שהפך לבית שלה.

למרות שהריקוד חשוב לי מאוד, אני חושבת שהמשפחה מעל הכול. אני לא מאמינה שמי שיש לו ילדים יכול לחשוב אחרת, כי באמת אין כמו הילדים. מה הבן אדם רוצה, אם הוא מתחתן בשביל הילדים, בשביל להקים בית. אם את מצליחה לחנך אותם שיהיו ישרים, הגונים, שיהיו חכמים, ויש להם זיקה למדינה, מה יותר מזה? אני לא מבקשת כלום. יש לי ארבעה ילדים, 13 נכדים ו־3 נינים, אז זה התוצרת עד עכשיו והיד עוד נטויה.

מרים ותלמידיה - עוזרת להם להגיע למקום שהם חולמים

"אני עוזרת לילדים להגיע לאן שהם חולמים, כמו שאני חלמתי", אומרת מרים וממשיכה לדבר על תפישת ההוראה שלה, על הדרכים שלה ללמד מחול, להקנות ביטחון לתלמידים, לאתגר אותם ועל הערכים שהיא מקנה לתלמידים, כמו עזרה לזולת ולקייחת אחריות.

שיקוף האמת: לפעמים אני יכולה לראות ילדה בשיעור שלא הייתה מבריקה, ופתאום יש איזה מין ניצוץ. עוברת בי צמרמורת בכל הנוף, עור יברווז. אני צועקת משמחה, וואו זה כל כך יפה! תעשי עוד פעם, תראי לכולם עוד פעם. הילדים רגילים שאני מתקנת ואומרת: זה לא טוב, תעשי עוד פעם ופתאום הם רואים שאני אומרת: איזה יופי. אם אני אמרתי שזה טוב וזה נכון ומרשים ומרגש, אז זאת אמת לאמתיה.

ביטחון עצמי: יש ילדים שתמיד הולכים קדימה וילדים שאף פעם לא מעזים. מה השיטה שלי? כל שיעור או כל שבוע אני מחליפה שורה. שורה ראשונה אחורה,

שורה שנייה קדימה. כל אחד מתרגל לעמוד קדימה, הם לא צריכים לדאוג. כי כולם מגיעים קדימה. כולם צריכים להיות קרוב אליי וזה נותן לילדים תחושה של שייכות. החלפת השורות מאפשרת לילדים להפנים את כללי השיעור: אם הם עומדים רק קדימה, הם לא יודעים את החוקים ולא רואים מה קורה מאחור. **לתת יחס חברי:** אני אומרת לתלמידים שכשאני הייתי קטנה, המורה תמיד רצתה מאוד שאני אהיה קדימה, אבל הייתי מסתכלת לאחור ושואלת את החברות ייש לך מקום? את מסודרת? את רוצה שאווז? אם החברה לא הייתה רואה את המורה, הייתי זוה ומחליפה מקום. צריך ללמוד גם התייחסות אחד לשני, לתת יחס חברי, לעזור.

לעזור אחד לשני: אני אומרת לתלמידים, רוצו תראו מה קורה עם עדי, או, משהו בנעליים לא מסתדר לה, תעורי לה לקשור יפה את הנעליים, היא לא יודעת איך לקשור. אני יכולה לעשות את זה (לקשור את הנעליים), אבל ברגע שאחת התלמידות ניגשת ועוזרת כולם רואים שמרים בחרה בה לקשור את הנעליים.

משמעת: ריקוד זה לא רק איך את עושה את התרגיל, זה המשמעת הפנימית שאת מקבלת, משמעת פנימית חזקה מאוד.

לאתגר: התלמידים הגדולים נדרשים לבצע תרגילים מורכבים מכמה אלמנטים. אני אומרת את שמות האלמנטים והתלמידים צריכים לבצע אותם במהירות. בסוף השיעור אצל יהקטנים' אני אומרת להן: מי רוצה להיות מרים היום? כולן רוצות. אני לוקחת את האמיצות, והן אומרות שזה לא נורא, אחר כך אני אומרת לתלמידה אחרת, את תכניו לשיעור הבא, כולן נהיות בסוף השיעור ימרים'.

אימפרוביזציה: זה לעזור להן להיבנות, לבנות, ליצור. צריך להתחיל את זה מגיל צעיר. אני עושה אימפרוביזציה בסוף השיעור. אני אומרת: מנגנים לכם משהו, תקשיבו למוזיקה, ועכשיו כל אחת תדמיין לה מה היא עושה. יש לכן בדיוק חמש דקות. איזה דברים נפלאים הן עושות, פשוט מדהים.

על שתיים מתלמידותיה: סער מגל הייתה ככה מלאה, רקדה נורא יפה, היה לה המון רגש בשיעור של אימפרוביזציה. אמרתי לה: סער, אני לא יודעת אם תהיי רקדנית, אבל כוריאוגרפית בטח תהיי. אותו דבר אמרתי גם לרננה רו וזה התגשם. **קהל לריקוד:** אנחנו צריכים קהל לריקוד. אם לא ניצור קהל לא יבואו, ולא יהיה למי למכור כרטיסים. אנחנו גם גורמים לילדים לאהוב את הריקוד חלק מהתרבות. אני דואגת שהתלמידים ילכו להופעות מחול ולתיאטרון. הילדים רואים זאת כמובן מאליו אצלי. אני שולחת 4-5 בנות עם אימא, ואם אני יכולה, אני גם הולכת איתן.

על הקשר עם תלמידיה ועל הקשיים בארץ

הם כמו הילדים שלי. ויש לי קשר נפלא איתם. למשל, חן דרורי לומדת אצלי מגיל ארבע, נסעה לאנגליה, הופיעה ב־Square Theater, חזרה לארץ, אבל פה היו לה הרבה אכזבות, יש קשיים, אין מספיק להקות בלט קלסי, אין לרקדנים קלסיים מספיק להקות בלט קלסי לעומת המחול המודרני שיש בו יותר אפשרויות. אז היא פנתה ללימודי ארכיטקטורה, וכיום ממשיכה לדוקטורט באמנות, והיא מלמדת בלט קלסי ועדיין רוקדת בפרויקטים של מחול.

מרים מזכירה את הקשר שלה עם סער מגל, כוריאוגרפית שעובדת בחו"ל: "סער היא תלמידה שלי. היא עובדת בחו"ל כל הזמן. היא חזרה לארץ לתקופה מסוימת וגרה כיום בנרמניה. וכשהיא מגיעה לארץ היא באה לקחת שיעורים אצלי ואחרי כל שיעור היא אומרת, איזה כיף היה לי". אנחנו מדברות, אנחנו מתייעצות ואנחנו חושבות על דברים שיהיו נכונים בשבילה."

מרים מעידה על המוכנות שלה ללמוד דברים חדשים מתלמידיה: סער אומרת לי מה חדש בחו"ל, משהו שאני לא יודעת, אני תמיד אוהבת ללמוד, לשמוע, ואני אקבל הכול באהבה. אני לא חושבת שאני יודעת הכול. אני בן אדם פתוח. אני אף

פעם לא חושבת שאני יודעת, להפך. אם אני שומעת משהו ממישהו, אני אומרת: איזה יופי, נכון, איך לא ידעתי, הנה עכשיו גם אני אעשה כך.

אליאל ילדה אחרונה שיצאה מבית הספר שלי, אני מייעצת לתלמידים, גם בנילי. אליאל התקבלה בניל 14 לבתי ספר של האופרה במילאנו. היא לומדת גם בלט וגם מוזיקה, היא קיבלה מלגות לשניהם. בחרו אותה להופיע עם הלהקה של האופרה בריקוד 'הבאיידר' (La Bayadère). היא עכשיו בארץ, הגיעה בגלל הקורונה. היא עושה שיעורים בבית הספר שלי.

על הבלט כיום: "הרמה עלתה לשמיים והרגש קצת נעלם"

מרים צעירה ברוחה וממשיכה להתעדכן כל הזמן.

אני לומדת את כל הקורסים של R.A.D (Royal Academy of Dancing) שמגיעים הנה מאנגליה. יש שינויים, החליפו את כל דרך הלמידה. הכול! מהקטנים עד הסוף, זה מדהים, מדהים. הרמה עלתה לשמיים. היום חושבים יותר על הטכניקה: כמה הרגל תהיה הכי גבוהה וכמה פיזואטים אפשר לעשות, והרגש קצת נעלם. הייתי רוצה לראות את כולם יותר רוקדים, יותר חווים את הריקוד כמו שפעם היה, שהייתי יושבת ובוכה, כשהיינו רוקדים הייתי אומרת 'או... או, זה חלומי', אני אפילו לא צריכה לדעת את הסיפור, זה כל כך מדבר אליך. לא משנה אם זה קלסי או מודרני, זה אותו דבר בשבילי.

להעביר את האהבה לריקוד

אני שואלת את מרים: "כשאת חושבת על עצמך כמורה, מה הוא הדבר המיוחד שבך ושבגללו מתייחסים אלייך כמוסד' וכמורה מיתולוגית לדורות של תלמידים ותלמידות?"

אולי בגלל החיים הקשים, הריקוד גרם לי שמחה, נתן לי שמחת חיים, נתן לי אהבה והיה לי מקום להיות בו. את האהבה שיש בי לריקוד אני מעבירה. אם אני מתקנת או כועסת אני אומרת לתלמידים, 'אני לא לא אוהבת אתכם, אני אוהבת

מרים קופמן ותלמידותיה, צילום: פראני

Mriaim Kaufman and her students, photo: Farag

אתכם, אבל אני רוצה שתעשו לי יותר טוב, שתלמדו, שתפתחו'. ואחרי השיעור אנחנו מתחבקים. אבל בשיעור אני רוצה עבודה. אני אומרת יבשביל מה באתם? ללמוד, נכון? אני צריכה שתעבדו ותגיעו להישגים ותראו כמה כיף יהיה לכם'. זה אהבה. אכפת לי מה קורה לילד, האם טוב לו בחיים? ואם לא, מה אני יכולה לתת לו שיהיה לו נחמד.

ככה אני מלמדת אותם. אתם משקיעים - אתם מרוויחים. החלומות שלכם בכל שטח ולא רק בבלט מתגשמים, אם אתם לא משקיעים - אתם מפסידים. אני רק לוחצת בשביל לפתוח לכם דלתות.

לסיים

טלפנתי למרים, וסיפרתי לה שהריאיון שעשינו לפני כמה שנים עומד להתפרסם במחול עכשיו ויש לי כמה שאלות משלימות אליה. מרים סיפרה לי שהיא באמת תהתה איך זה שכתבו על כל מי שנסע לחוץ לארץ מתלמידיה של מיה ארבטובה ולא כתבו עליה שהיא חיה בארץ.

אני בדם שלי ישראלית וחיה ונושמת את כל הבלגן שיש (כאן). בשבוע הבא אהיה בת 83. אני חושבת שנירה (99) ורינה שיינפלד, ואולי יש עוד כמה שאני לא יודעת, מהתלמידות האחרונות של מיה ארבטובה שחיות פה (בישראל) ועדיין פעילות. אני משתתפת בכל תחרות של מיה, ואנחנו זוכים, מתקבלים באמת במחיאות כפיים סוערות, ואני לבד, בלי עזרה של מורה או מזכירה.⁶

חשבתי שזה מעניין שלאחר כל כך הרבה שנים מרים ממשיכה להגדיר את עצמה כתלמידה של מיה ארבטובה, ואני כמו רבות ורבים נוספים מגדירה את עצמי כתלמידה של מרים. נראה שלכל מורה יש מורה מיתולוגי משלו.

הערות

¹ הריאיון התקיים ב־5.2.2014 בפתח תקווה, תמלול הריאיון: יעל וייס.

² ריאיון עם מרים כתלמידה של מיה ארבטובה מופיע בספר מלכה בלי ארמון - מיה ארבטובה מאת רינה שרת, הוצאת עמותת מיה ארבטובה לבלט, 2005.

³ מריאן רוטשילד הייתה רקדנית הבלט הקלסי היחידה בלהקתה של גרטרוד קראוס. מתוך רות אשל, *לרקוד עם החלום - ראשית המחול האמנותי בארץ ישראל, 1920-1964*, ספריית פעלים והספרייה למחול בישראל, 1991, עמ' 39.

⁴ דו רה מי - תיאטרון מוזיקלי בין השנים 1954-1958, נוסד ונוהל בידי ניורני ואל.

⁵ המחזמר *משחקי הפיזימה*, עלה בתיאטרון "דוד־רה־מי" כוריאוגרפיה: מיה ארבטובה ורות האריס, 1956. מתוך: רנה שרת, *מלכה בלי ארמון - מיה ארבטובה*, הוצאת עמותת מיה ארבטובה לבלט, 2005, עמ' 99.

⁶ ריאיון טלפוני משלים עם מרים התקיים ב־10.5.20.

סמדר וייס כותבת על מחול ויוצרת עצמאית. עד 2018 לימדה בבית הספר לאמנויות המחול במכללת סמינר הקיבוצים בתל אביב. שימשה יו"ר הארגון הבין־לאומי "המחול והילד" (DACI) - סניף ישראל, והייתה מדריכה ארצית בצוות הפיקוח על המחול. בעשור האחרון היא מצלמת ומציגה עבודות צילום בתערוכות, מלמדת מחול לסטודנטים עם מגבלות שכליות והתפתחותיות בתוכנית "ידע אור" במכללת קרית אונו.